

Katrin Talihärm
Eesti Pangaliit
taliharm@pangaliit.ee

Teie 08.05.2024 nr 22
Meie 19.08.2024 nr 13-1.1/2192-2

Vastus pöördumisele

Lugupeetud Katrin Talihärm

Esitasite mitmele riigiasutusele pöördumise, mis puudutab hädaolukordadeks ettevalmistamise plaanide koostamist ja uuendamist.

Töite probleemina esile, et ETO-pankadele ei ole hädaolukorras ette nähtud makseteenuste osutamisel erandeid, mistõttu tuleb neil ka siis järgida kõiki rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) ning rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) nõudeid. Tegite ettepaneku analüüsida, kas on mõistlik ja võimalik leppida kokku rahapesu tõkestamise ja rahvusvaheliste sanktsioonide järgimise tagamisega seonduvad tegevused olukorraks, kus pankade omavahelised maksed ei toimi internetiteenuse katkemise tõttu mingil perioodil.

Vastame Teile esitatud küsimuste järjekorras:

Küsimus 1: Kas RAB-le teate esitamise kohta oleks mõistlik sätestada alternatiiv ja määruks/seaduses erisused teatamiseks juhul, kui hädaolukorra tõttu ei ole X-tee kasutamine ega RABi koduleht (rohkem kui 2 tööpäeva jooksul) kasutatavad? Hetkel kehtiv õigus erandolukorras toimimise juhiseid ei anna.

Vastame: Teatamiskohustus RAB-le rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtluse korral on ette nähtud nii RahaPTS-s kui ka RsanS-s. RahaPTS-s on teatamiskohustuse täitmise koht ja vorm reguleeritud §-s 50, mille lõike 4 kohaselt kehtestab nõuded Rahapesu Andmebüroole esitatava teate sisule, vormile ja teate esitamise juhendi valdkonna eest vastutav minister määrusega. Samasugune erikohustusega isiku teavitamise kohustus on ette nähtud RsanS-i §-s 21, mis sisaldab samuti volitusnormi juhendi kehtestamiseks ministri määrusega. Nende volitusnormide alusel on kehtestatud määrus „Rahapesu Andmebüroole esitatava teate

sisu ja vormi ning teate esitamise juhend“¹. Selle määruse lisas 2 on teate esitamise juhend ning selle punktis 9 on ette nähtud, et juhul kui teate esitamisel ei ole võimalik kasutada Rahapesu Andmebüroo kodulehel olevat vormi (link „Saada teade“) või Rahapesu Andmebürooga kokkulepitud vormingut (XML-vorming) ning teadet ei saa esitada läbi X-tee süsteemi, võib erandjuhul Rahapesu Andmebüroo loal edastada teade e-postiaadressil info@fiu.ee.

Olukordadeks, mis puudutab ETO-pankade tegevusi hädaolukorras, kus tavapärased infosüsteemid, seadmed vms ei toimi ning tuleb kasutada alternatiivseid viise teenuse toimepidevuse tagamiseks, annab raamistiku Eesti Panga presidendi määrus „Makseteenuse ja sularaharingluse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded“. Näiteks selle määruse §-s 5 on toodud meetmed, mida elutähtsa teenuse osutaja peab tagama kriitiliste tegevuste toimimiseks ning infosüsteemide ja seadmete toimepidevuse tagamiseks. Kõnealuse määruse § 6 lõige 1 punkt 3 sätestab ka, et teenuseosutaja peab hädaolukorras tagama, et toimivad tema enda või alternatiivsed infosüsteemid ja seadmed ning kolmandate isikutega tehakse koostööd, et toimiks kaarditehingud. Selles punktis sätestatud nõuded teenuse tasemele hõlmavad endas muuhulgas ka näiteks Eesti Pangaliidu kirjas välja toodud finantssanktsiooni subjektide nimekirjade kontrollimise tagamist hädaolukorras. Ehk, alternatiivsed võimalused tuleb tagada ja seda on kehtiva õiguse järgi lubatud teha.

Elutähtsa teenuse taseme tagamise nõuded on sätestatud paindlikult, mis võimaldab meetmete rakendamist lähtuvalt olukorrast. Kuna kehtiv õigus juba võimaldab hädaolukorras erinevate/alternatiivsete meetmete kasutamist, siis puudub vajadus reguleerida sanktsioonidega seonduvat veel eraldi. Kõnealustele praktilistele murekohtadele tuleks leida lahendus hädaolukorra lahendamise plaanide koostamisel. Hädaolukorra seaduse järgi on hädaolukorra lahendamise plaan koostöökokkulepe, milles hädaolukorra lahendamist juhtiv asutus ja hädaolukorra lahendamisse kaasatud asutus või isik lepivad kokku hädaolukorra lahendamise korralduse.

Küsimus 2: Kas riigi poolt oleks sellises olukorras uuendatud sanktsiooninimekirjade ETO-pankadele kättesaadavaks tegemine näiteks välisministeeriumi või RAB ülesanne? Kui välisühendused ei toimi, aga maksed peavad liikuma ning samas ka finantssanktsioonid rakendatud saama, kas sel juhul oleks proportsionaalne, et sanktsioonisubjektide nimekirja haldamise võtab siiski enda peale riik, kellel on eelduslikult säilinud infokanalid ja ligipääs teabele, kas EL finantssanktsiooni nimekirjades on tehtud/tegemisel muudatusi? Kas sellises olukorras võiks olla mõistlik ja vajalik kehtestada finantssanktsioonid riigisisese õigusaktiga?

Vastame: Hiljuti jõustusid RSanS-i muudatused, mis sisaldab mh sätet selle kohta, et välisministeerium teeb uute sanktsioonide osas teavitust. RSanS-i § 10 punkt 4 näeb ette, et välisministeerium teavitab avalikkust viivitamata rahvusvahelistest sanktsioonidest oma veebilehe ja muude teavituskanalite kaudu.

Küsimus 3: Kas sellises olukorras võiks sätestada õigusaktis või koordineerivate asutuste juhtimisel kokku leppida, et piisav on sanktsiooninimekirjade rakendamine ühes pangas, st et teisest ETO-pangast saabuvald makseid ei ole vajalik uuesti sõeluda?

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/124112020008>

Küsimus 4: Kas eelnevaga nõustumisel võiks olla mõistlik kokku leppida, millise tihedusega uuendatakse toimepidevuse tagamiseks sanktsiooninimekirjasid?

Küsimus 5: Kas võiks olla mõistlik võtta eeskujuks 8. aprillil 2024 jõustunud nn EL välkmaksete määrus ja sel puhul teostada üksnes kliendibaasi sõelumist?

Vastame: Erikohustustega isik peab oma tegevuses lähtuma asjakohasest riskihinnangust, kuid sanktsioonide kohaldamine on reegel, mille täitmine tuleb tagada. Hoolsusmeetmete ulatus seejuures peaks olema riskipõhine, s.t. mis andmeid sõelutakse, milliseid kliente, milliseid tehinguid ja kui sageli. Hoolsusmeetmete kohaldamise sisendiks on riskihinnang, kus on muuhulgas arvesse võetud erikohustustega isiku haavatavust. Riskihinnangu koostamine ning selle alusel hoolsusmeetmete sisu ja ulatuse otsustamine on erikohustustega isikul oleva info põhjal tema enda korraldada ja vastutada, et võetavad meetmed tagaksid RSanS-s toodud kohustuste täitmise ning ei võimaldaks mitte mingil juhul rikkuda rahvusvahelist sanktsiooni. Lähtuda tuleb seaduse miinimumnõuetest, võttes abiks pädevate asutuste juhendid ja rahvusvahelised standardid, kuid arvestada, et iga erikohustusega isiku ülesehitus, ärimudel ja riskide juhtimise süsteem on ainulaadne. Finantsasutusena tegutsemise tingimuseks on muuhulgas võimekus enda riske tunda, hinnata ja nende juhtimiseks asjakohaseid meetmeid võtta ning neid vajadusel järelevalveasutusele selgitada.

Lähtuvalt eeltoodust ning sealhulgas sellest, et sanktsioonide kohaldamine tuleb tagada, ei ole võimalik õigusaktis sätestada, et sanktsiooni rakendamise kohustuse täitmiseks on piisav sanktsiooninimekirjade rakendamine ühes pangas, st et teisest ETO-pangast saabuvald makseid ei ole vajalik uuesti sõeluda.

Mis puudutab sanktsiooninimekirjade uuendamist, siis RSanS § 21 lõige 1² kohaselt peab erikohustustega isik uuendama finantssanktsiooni jõustumisel, muutmisel või lõppemisel viivitamata tema poolt kasutatavaid rahvusvahelise sanktsiooni subjektide nimekirju. Selline kohustus uuendada nimekirju on kõigil erikohustustega isikutel. See säte on RSanS-i teadlikult lisatud, kui seadusandja hinnangul oluline meede finantssanktsiooni rakendamisel. Seletuskirjas on selle paragrahvi osas selgitatud järgmist: Täiendatakse § 21 lõikega 1², mille kohaselt uuendab erikohustustega isik finantssanktsiooni jõustumisel, muutmisel või lõppemisel viivitamatult tema poolt kasutatavaid rahvusvahelise sanktsiooni subjektide nimekirju. Sellega kehtestatakse konkreetne norm, mille järgi on erikohustustega isikul kohustus võtta vajalikke meetmeid, et ta oleks teadlik kehtivast õigusest. Oluline on sätestada selline kohustus seaduses, et tagada asjakohaste sanktsiooninimekirjade viivitamatu uuendamine. Kohustust saab täita, jälgides sanktsioonirežiimide muutmist ning uute režiimide lisandumist, sanktsiooni subjektide lisamist sanktsiooni subjektide nimekirjadesse ja nende eemaldamist neist. Selline kohustus on vajalik, kuna finantssanktsiooni viivitamatu kohaldamine on rahvusvaheline standard.

Tulenevalt EL õigusest ning Rahapesuvastase töökonna nõuetest ei ole lubatav sanktsiooni viivitamata kohaldamises riigisiselt välkmaksete määruse eeskujul erandeid teha ning nii sanktsiooniskriinimine kui ka rahapesuga võitlemise kohustused jäävad kehtima ka hädaolukorras.

Vastuse koostamisel arvestasime ka Välisministeeriumi, Rahapesu Andmebüroo, Eesti Panga ja Finantsinspektsiooni arvamustega.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Evelyn Liivamägi
finants- ja maksupoliitika asekanstler

Jarmo Liliun 5302 6314
Jarmo.Liliun@fin.ee